

Комунистите - фанатизмът като вина в романа "Тютюн"

Публикувано от Simonsita на 23.04.2010

Комунистите - фанатизмът като вина в романа "Тютюн"

Жестока и тъжна ирония внушава романът с образите на комунистите. Съгласно външно постулирания канон тези персонажи трябва да бъдат нагледен пример за новата, най-съвършената комунистическа нравственост (изискването на соцреализма за комуниста като "новия положителен герой"). Обаче всички литературни критици от времето на социализма отбелязват, че тези образи са "човешки бедни", лишени от красота, че не успяват да покорят читателя с човешко обаяние, че са лишени от емоции, че "техният вътрешен живот е идеален".

И почти винаги следват изводи за художествена несполука на Димитър Димов по отношение на тази група персонажи. А всъщност умелият характеролог просто ги е реализирал в съгласие с принципите на наложения му идеологизиран модел. Тъкмо чрез изпълнението на конюнктурната повеля, съзнателно или не, Димов създава един смразяващ колективен персонаж - а именно "новите герои на епохата", хората с "хладен ум" и "желязна воля", непоколебими в решителността си за действие. Но тяхната активност е програмирана, външно детерминирана - действията им не са индивидуални (за комунистическата идейност индивидуално е равнозначно на индивидуалистично), изпълнение на заповеди, моделиране на поведение по директиви.

Те имат свои принципи, но какви принципи: понятие за дълг - но дълг пред Партията; вяра в комунистическата идейност, но не и лично кредо (верую); високо самомнение за душевна чистота, но всъщност уклон към душевна стерилност. "Те имат логика, не и лична страст." Стана дума за идейност, но не става дума за идеи, за идеали, а за идеологеми, с които са "програмирани" тези "хора-машини" - хладнорационалният партиен функционер Лукан Никодимов, студената Лила, отхвърлящият компромиси Павел Морев. Има нещо от атмосферата на Кафка и Джордж Оруел в образите на "новите хора" на "новото време".

Романът на Д. Димов е художествено свидетелство за дълбоките философски, социални, нравствени и психологически деформации - продукт на тоталитарните идеологии през XX в. Сега, в края на този ужасен век - на глобален милитаризъм (и на глобални комуникации), на т.нар. "класови войни", на конвейерната технологизирана смърт, на социални и етнически геноциди - "Тютюн" генерира послание, което всеобема другите внушения (темите за света на "Никотиана", отчуждението и др.): в романа се разкрива дълбоката духовна криза на европейската цивилизация, разрушителният процес у личността и в обществото в резултат на хипертрофията на социално-

политическото и философско мислене в негативна дехуманизация и аморализъм (изроден вариант на имморализма на Ницше), заплашителни за човечеството и във физически (дори статистически) смисъл.

В творбата на Димов художествената реалност (т.нар. свят на "Никотиана") е полярно диференцирана. Нейната структура се определя не само от идеологическите сили на отблъскване, но и от общото магнитно поле на омразата, на месианската амбиция за свещена мисия, на стремежа към промяна на социалното статукво, която се оказва дезинтеграция. Дезинтеграция, изразяваща се в социално разделение и желание за социално разрушение (с краен ефект - саморазрушение) и впоследствие да се утвърди нова обществена класификация (с краен ефект - декласиране, елиминирание и дори ликвидирание на антагонистичното социално съсловие).

Общността на комунистите в "Тютюн" се определя от мотива за възмездие (напомнящ дантевското *memoriam mori*), възмездие, което се оказва функция на фанатизма им. Този фанатизъм дефинира като самосъзнание чувството им за тяхната собствена невинност (разбирана и като безотговорност) - цялата вина се вменява на "класовия враг".

Доколкото всеки свят е толкова престъпен, колкото го показва съзнавана му дисхармония, в образите на носителите на "новата вяра" се констатира отсъствието на трагична вина - те са герои с отложена трагичност. Изискването на кристална яснота на съзнанието не означава и неговата кристална чистота. Комунистите съчетават себеотрицателност със заслепение - като човеци те са едноизмерни реалности. Фанатизмът е недостатъчен за трагичност.